Point of View: naar een nieuw perspectief in film en tv
Visies op een gelijkwaardige toekomst

De kracht van film is dat het ons helpt ons te verplaatsen in levens die niet de onze zijn, laat reizen naar plekken waar we niet komen, vaak om te ontdekken dat achter de verschillen erkenning schuilgaat. Film toont ons wat het betekent om mens te zijn. Maar het complete verhaal wordt nog niet verteld.

Begin 2022 heeft stichting Vrouwen in Beeld het rapport Beter is nog niet goed gepubliceerd, een grootschalig onderzoek naar de vertegenwoordiging van vrouwen in de Nederlandse film- en televisiesector. De resultaten leggen een structurele genderongelijkheid bloot: slechts 30,4% van de leidinggevende functies in film en televisie wordt bekleed door vrouwen. De discrepantie dringt door tot op het scherm: er zijn aanzienlijk minder vrouwelijke hoofdrollen in Nederlandse films en televisieseries. Naar aanleiding van dit onderzoek organiseerde het platform Point of View een conferentie in samenwerking met NFF Extended en stichting Vrouwen in Beeld.

Op 28 april 2022 komen vele professionals samen in Eye Filmmuseum voor de conferentie ‘Point of View: Naar een nieuw perspectief in film en tv’. Een middag met een vol programma onder leiding van moderator en journalist Naeeda Aurangzeb. Er zijn veel vrouwen aanwezig, enkele mannen ook, uiteenlopend in leeftijd en professie. In het begin van de middag nemen zij deel aan workshops, op zoek naar oplossingen en verklaringen voor de genderongelijkheid in de Nederlandse film en televisie. Tijdens de plenaire NFF Extended bijeenkomst in de grote cinemazaal blijkt het vuur nog maar net aangewakkerd. ‘Leven we soms in de jaren vijftig?’ vraagt Silvia van der Heiden, directeur van het Nederlands Film Festival, zich hardop af in haar openingswoord.

Gelijkheid is kwaliteit

In Zweden is sinds 2012 het aandeel vrouwen in scenario, regie en productie gestegen van circa 20% naar 50%. Gastspreker Anna Serner, voormalig CEO van het Zweeds Filminstituut, is een belangrijke aanjager van deze ontwikkeling. ‘De vraag die ik het meest gesteld heb aan bestuurders en fondsverstrekkers is: wat maakt een film waardevol, wat is kwaliteit? Te vaak gaat het om een onderbuikgevoel, een emotie van de “ik”. Daarom zijn we een definitie gaan hanteren: een goede film is relevant, origineel, en vakkundig gemaakt. Er is een balans tussen die begrippen en ze krijgen betekenis in relatie tot een publiek,’ licht ze toe. Op deze manier is Anna Serner in staat om een inschatting te maken van de ontvangst van een film nog voordat deze gemaakt wordt.

Quota worden vaak genoemd als oplossing. Serner: ‘Veel filminstituten zijn tegen quota - een 50% man en 50% vrouw regel - uit angst dat het ten koste gaat van de kwaliteit. Door nauwkeurig te omschrijven wat je verstaat onder een waardevolle film voorkom je discussie. Bovendien: een filmindustrie waarin volop ruimte is voor nieuwe perspectieven ís kwalitatief.

De laatste jaren doen films gemaakt door vrouwen het goed omdat ze vernieuwend en urgent voelen. Dat willen we uiteindelijk: film als weergave van menszijn.'

Bij de consulenten van het Zweeds Filminstituut heeft Serner een diagram geïntroduceerd om de "kwaliteit" van ingediende projecten te meten. Op basis van een aantal parameters worden ingediende en gerealiseerde projecten beoordeeld: het aantal bezoekers van de release in eigen land, het aantal toegekende sterren in recensies, de selectie voor internationale festivals, de prijzen die de films in de wacht slepen.

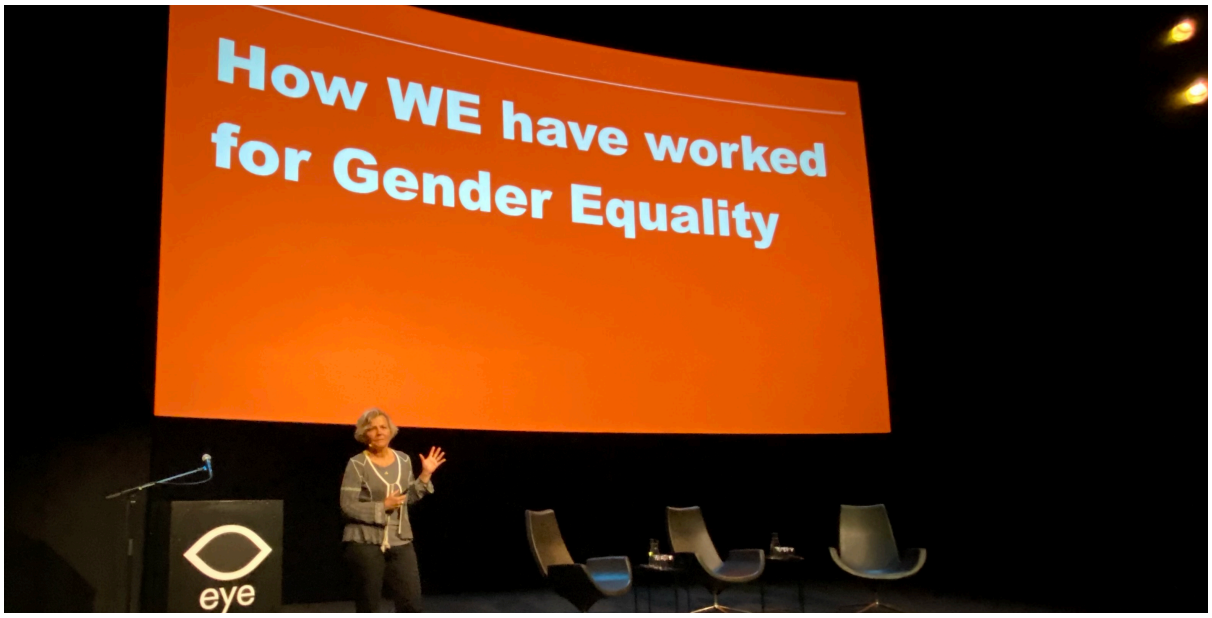

Concreet plan

Serner geeft aan dat loslaten hoe het ging lastig is voor veel mensen, maar volgens haar is het toch krachtig als een filminstituut durft te laten blijken dat het tekortschiet. Op die manier inspireert het anderen tot zelfreflectie. De taak van een filminstituut is tenslotte het bewaken van de waarde van film, en het herstellen daarvan als het beschadigd raakt. Kritiek die Serner vaak hoort is dat gendergelijkheid een vorm van identiteitspolitiek zou zijn, een aantasting van democratie, van vrijheid van meningsuiting. Haar advies: 'Maak een concreet plan en geef niet op. En doe na elke stap terug twee stappen vooruit.'

'Maak een concreet plan en geef niet op. En doe na elke stap terug twee stappen vooruit.'

Een plan met een goede kans van slagen bestaat volgens Serner uit drie componenten, te beginnen met een overzicht van de status quo. Hoeveel vrouwen werken er precies in de nationale filmsector en hoe komt dat? Vervolgens raadt zij aan om een duidelijk doel te formuleren met een tijdlijn, bijvoorbeeld het streven om binnen vijf jaar een 50/50 verdeling te hebben tussen mannen en vrouwen. Tussentijdse tellingen zijn daarbij belangrijk, zodat niet pas aan het einde van een jaar ontdekt wordt dat een kwantitatief doel niet behaald is. Serner adviseert om niet te rigide maar ook niet te flexibel naar de genderpercentages te kijken: zorg dat het doel gemiddeld gezien bereikt is binnen een aantal jaar.

Die methode vormt een mooi alternatief voor het stellen van quota, waar Serner wel degelijk op over zou stappen bij te weinig resultaat. Dan volgt de kwalitatieve strategie: Serner benadrukt het belang van rolmodellen in de media en het genereren van kennis en bewustwording. Het vrijmaken van budget is cruciaal.

Workshopresultaten

Farid Tabarki, oprichter van Studio Zeitgeist en onderzoeker naar de Europese tijdsgeest, geeft een beknopte samenvatting van de drie workshops die eerder die middag plaatsvonden onder leiding van Willemien Sanders, Nazmiye Oral en Farid zelf. In de workshop *Cultuuromslag* zijn talloze voorbeelden genoemd waaruit blijkt dat het mogelijk is om een geldende cultuur te transformeren. De afgelopen jaren zijn de meeste Nederlanders zwarte piet gaan zien als een racistische karikatuur, en in de vroege jaren 2000 werd het homohuwelijk gelegaliseerd. Onder de deelnemers heerste dan ook optimisme als het om toekomstige gendergelijkheid gaat.

De workshop *Nieuwe verhalen & nieuwe rollen* richtte zich op het belang van invloedrijke instanties zoals het onderwijs en het bedrijfsleven. ‘Zij financieren ongelijkwaardigheid,’ zoals Tabarki het verwoordde. Discriminatie is bij wet verboden, maar kan op deze manier toch in de praktijk gebracht worden. Een mogelijke oplossing die genoemd werd in de workshop is het hanteren van een commerciële bonus, verstrekt door de overheid of een filmfonds, aan productiebedrijven met een gelijkwaardigheidsplan. ‘Maar pas als we grondig onderzocht hebben wat er aan de genderongelijkheid ten grondslag ligt, kunnen we concrete stappen op dat vlak zetten,’ aldus Tabarki.

In de workshop *Vervolgonderzoek* werden een aantal stappen geopperd: het nauwkeurig volgen van de carrières van vrouwen in film en televisie, en hun keuzes positief beïnvloeden. Of kritisch kijken naar de onderwijzers op filmscholen en de ideeën die zij doorgeven. ‘Transparantie en zichtbaarheid zijn cruciaal. Het is essentieel om samen dezelfde visie na te streven,’ sluit Tabarki af.

‘Transparantie en zichtbaarheid zijn cruciaal. Het is essentieel om samen dezelfde visie na te streven.’

In een nagesprek wisselen Serner en Tabarki hun bevindingen uit. Zij bespreken het belang van intersectionaliteit als het gaat om genderongelijkheid. Het dragen van privilege is niet enkel verbonden aan sekse, maar ook aan klasse en etniciteit. Het is een systematisch probleem. Daarom is enkel het benoemen van vrouwen op hoge posities niet voldoende. Zij zijn opgegroeid in dezelfde maatschappij en dragen soms dezelfde vooroordelen uit. Het creëren van bewustzijn is fundamenteel onder alle medewerkers. ‘Hoe kan ik seksisme aankaarten zonder gezien te worden als het probleem, als de boze?’ vraagt iemand uit de zaal. Serner adviseert om secuur te kiezen welk gevecht de moeite waard is, en wanneer het beter is om energie te sparen. ‘Kom uit de echokamer. Ga in gesprek buiten de bubbel, maar zorg dat het niet teveel energie kost.’

Ook een mannenprobleem

De dag wordt afgesloten met een praktijkgesprek tussen Jacqueline Blom en Jacob Derwig, beiden acteur. Ze speelden samen in een theatervoorstelling, gebaseerd op een novelle van Anton Tsjechov (1860 - 1904), waar Derwig een bewerking voor het theater van had gemaakt. Het viel Blom tijdens het lezen van het scenario op hoe mager de vrouwenrollen waren. Niet alleen hadden zij aanzienlijk minder tekst, na tweederde van het stuk waren zij van het toneel. De vrouwenrollen doorstonden in elk geval niet de Bechdeltest, een simpele manier om scenario’s op seksisme te toetsen (een scenario slaagt wanneer er minstens twee vrouwelijke personages zijn met een naam, die een gesprek voeren over een ander onderwerp dan een man). Blom twijfelde of zij zich zou terugtrekken uit de productie, maar besloot in plaats daarvan het gesprek aan te gaan. Al snel bleek dat de mannen die meewerkten het eens waren met haar kritiek, maar niet direct veranderingen wensten toe te passen. ‘Daar moet ook eens een voorstelling over gemaakt worden,’ was de algemene reactie, aldus Blom.

Jacob Derwig geeft toe dat zijn ogen geopend zijn. ‘Ik lees scenario’s niet meer op dezelfde manier. Als het erg seksistisch is, benoem ik dat of trek ik me terug.’ Daarnaast geeft Derwig aan dat hij voortaan de onderhandelingen over betaling aan wil gaan samen met vrouwelijke collega’s om te verzekeren dat zij hetzelfde ontvangen voor een gelijksoortige rol. Gelijkwaardigheid is ook voor mannen prettig en voordelig, want ook zij kunnen zo losbreken uit traditionele genderrollen. Jacqueline Blom maakt een podcast waarin zij het onderwerp verdiept, de Bitch en de Hoer getiteld.

‘Kom uit de echokamer. Ga in gesprek buiten de bubbel, maar zorg dat het niet teveel energie kost.’

Als Bero Beyer, directeur van het Filmfonds, wordt gevraagd waar prioriteiten liggen binnen het Filmfonds, geeft hij aan dat gendergelijkheid hoog op de agenda staat. Hij is ontvankelijk voor ‘iedere maatregel die kan helpen’, ongeacht de tegenwind, maar hij geeft aan dat hij concrete voorstellen nodig heeft en solidariteit. Laat dat laatste woord een oproep zijn voor elk lid van de Nederlandse film- en televisiesector. Samen werken we aan een gelijkwaardige toekomst.

De conferentie is georganiseerd door platform Point of VieW, in samenwerking met het Nederlands Film Festival, NFF Extended, Vrouwen in Beeld, Zien Doet Volgen, DAFF en Eye, met steun van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Creative Europe Desk NL.